

Turki na Podreči.

Spisal *Andrej Rapè.*

Slovenski narod je prebil tekom stoletij že toliko gorja in bridkosti, toliko trpljenja in zatiranja, da se mora človek čuditi, ko vidi, kako se ta narod danes krepko in samozavestno razvija. Da niso imeli naši predniki tolike žilavosti in tolikega zaupanja v lastno moč, pa bi danes ne bilo tako. Naš narod je pokazal, da živi v njem neizčrpana sila, ki kljubuje vsem navalom sovražnikovim. Nobena nadloga pa ni zadala naši domovini toliko gorja in trpljenja, nobena ni ostavila takih sledi kot neizrečna krutost turška. Po pravici zavzemajo Turki v naši zgodovini odlično mesto žalostnega spomina.

Turki so bili doma iz srednje Azije. Neotesani in plenaželjni grozoviteži so se radi bojevali celo med seboj. V prvi polovici 13. stoletja pa je del teh silovitežev pribežal pred Mongoli v Malo Azijo in se tu stalno naselil ter širil svoje kraljestvo tja do Bospora in pozneje še takraj Helesponta.

Divjali so Turki na vse strani in nabili še Srbe. Bolgari, Srbi in drugi slovanski narodi so se tedaj združili v skupno silo proti skupnemu turškemu nasilstvu. Ali tožno Kosovo polje in dan sv. Vida leta 1389. sta zapisana s krvavimi črkami v zgodovini združenih slovanskih narodov, zakaj naši junaki so bili takrat popolnoma premagani, in takrat je sultan Bajesid I., imenovan „blisk“, prvikrat pojil slovensko zemljo s turško in slovensko krvjo.

Ko je padla Bolgarska in Vlaška, so imeli Turki skoro svobodno pot na Ogrsko, ki so se je tudi poslužili v svoje razbojniške namene.

Sultan Mohamed III. je dne 29. majnika 1453. leta zavzel Carigrad, sedanje glavno mesto turškega cesarstva.

Pač niso bili Turki vedno srečni v svojih pohodih in bojih, na pr. pred Belgradom leta 1456., ali vzlic temu so se pogosto usipali po slovenskih pokrajinah. Hotelo se jim je bogate in lepe zemlje slovenske; hotelo se jim je krepkih slovenskih junakov.

Leta 1469. so se ti divjaki usuli čez Kolpo na Kranjsko. Obiskali so Metliko. Ob Kolpi so jih Slovenci zavrnil in posekali precejšnje število. Štiriindvajsetkrat so obiskali ti divjaki samo lepo Kranjsko. Toda k povesti!

I.

Bilo je okolo Binkošti 1471. leta. V eni ljubljanskih gostilnic je sedel stari Inkole s Podreče na Gorenjskem. Naročil si je malenkostni prigrizek in kozarec dobrega vina. Inkole je rad pil dobro vino, tudi dobro jedel je rad. Zalarjeva mati je to dobro vedela in vedno mu je postregla. Danes pa je imela preveč opravka. Silen naval je bil v mestu. Ljudi se je kar trlo. „Turki so blizu!“ Ta glas jih je prignal za utrjeno obzidje.

Ljubljana je bila v onem času ograjena z obzidjem. Meščani in okoličani so prispevali za to obzidje. Pomagali so z delom, dovažanjem gradiva, pa tudi z denarjem. Zato pa so imeli okoličani tudi pravico, za nevarnosti zatekati se za mestno obzidje.

Že večkrat je stari Inkole poklical mimo hitečo Zalarico, naj mu prinese vina in kaj prigrizka. Ali Zalarica ga danes ni slišala; ni imela časa.

„Kaj zlomka pa je danes Zalarici?“ je Inkole jezno vprašal prvega kmeta, ki je sedel ob mizi poleg njega.

„Turki so blizu, Turki,“ je odgovoril ta.

„Blizu Ljubljane da so že te grdobe?“ je zazijal Inkole. „Naj meni kateri teh pasjeglavcev pride v pest!“ Potihem je pa Inkole obujal kes, da je ravno danes moral priti v Ljubljano, ko vanjo prihaja Turek.

„Pa saj še ni Turek tako blizu!“ je rekel po kratkem molku.

„Da, da! Prav blizu je. Komaj smo jo še odkurili za obzidje,“ mu odgovori sosed.

„Pa bi sedaj-le ne mogel več iz mesta, ne da bi prišel tem zlomkom v pesti?“ je nekako boječe vprašal Inkole.

„Odkod pa ste?“

„Gori s Podreče pod Kranjem. Tam sem doma.“

„Mogoče! Ali Boga zahvalite, da ste na varnem, oče! V mesto Turčin tako ne more. Na gorkem smo. Izak si tudi to pot polomi zobe ob našem obzidju.“

„Izak? Kdo je to?“ je vprašal Inkole.

„No, Izak je turški paša. Sedaj bo že tretjič razbijal pred Ljubljano, če vem pravo. Pa Ljubljane mu ne pustimo. Tisto pa ne!“

Zunaj pred vrati je nastal velik šum. Kmeta sta umolknila.

Vse je hitelo gledat, kaj je. Tudi Inkole se je splazil plašno na dvorišče in odtod gledal črez ograjo, kaj je zunaj.

„Bog in sv. Mihael!“ je vzdihnil. „Pa vendar že niso te turške grdobe v mestu! Varo tu ni! Na Podreči sem na varnejšem,“ je godrnal očka in razmišljal, kako bi najhitreje prišel domov.

Turka res še ni bilo v mestu, kakor se je junaški Inkole bal, ali Izak-paša, ki je tisto leto že tri mesece požigal, plenil in moril po Kranjskem ter toliko tisoč ljudi izročil pogubi in sužnosti, je ravno tistega dne, ko je bil stari Inkole v Ljubljani in ugibal, kako pride danes na Podrečo,

razdelil svojo vojsko na tri dele. Poslal je eno četo preko Save proti Kranju in Kokri mimo Podreče, kjer bi bil, kakor je Inkole mislil, tako varen. V mestu pa Turkov še ni bilo. Tolik šum in strah so povzročili Inkoletu za mestno obzidje nanovo došli okoličani.

II.

Inkole ni dolgo razmišljal za vrati. Vest mu ni dala, da bi ostal v mestu, ko je čul, da Turka še ni v mestu niti še pred obzidjem in da tak šum delajo navadni krščanski ljudje iz okolice.

Bal se je sicer priti v roke tem krvolokom, ali varneje se mu je pa le zdelo na Podreči.

„Tam Turki nimajo ničesar iskati,“ si je mislil. „Tja jih ne bo,“ je godrnal.

Oprezno jo je odkuril iz mesta proti Podreči, sam s sabo se pomenkovaje: „Le v pest naj mi pride kak muštacar! Pokažem mu, kje je Carigrad, kaj so kranjski Gorenjci!“

Dasi je bil Inkole korenjak, pravi gorenjski korenjak, Turkov se je pa le bal kot zlodej križa. No, čudno to ni bilo.

„Ali so te grdobe turške že hodile tod?“ je del, ko je zagledal sledove turške krutosti. Poslopja so še gorela. Zrak je še žehtel vročine. Ljudje so tarnali.

Inkole se je mislil vrniti v mesto, ali bal se je, da bi ga kako ne prestregli, ko bi ravno v mesto hotel, in na Podreči je le varneje, si je mislil. Zamižal je malo, kakor da ga potem nihče ne more videti, in korakal dalje mimo pogorišč, mrtvecev, sredi joka in stoka bednih ljudi.

„Da le pridem srečno v Podreški gozd!“ je mislil. „Tam sem varen. Ej, tam so „Račje peči“. Vanje se skrijem Turku, če ne bo drugače, pa naj me išče potem ves dan, pa še z lučjo povrhu, če se mu zljubi. Brez skrbi mu potihno v „Račjih pečeh“ stržem korenček.“

Pot se je danes Inkoletu vsedala pod nogami, kakor je običaval reči. Stopal je tako hitro kakor še nikdar prej. V glavi mu je bilo tesno, in lasje so mu nekako stopali pokonci. Samo na Turke je mislil in na „Račje peči“.

Blizu Medvod je že bil. Tudi tu je videl znamenja turške krutosti, ali Turka ni videl nikjer nobenega. Pogumnejši in pogumnejši je postajal Inkole. „Še pol ure, pa sem doma, in Turki naj se gredo solit,“ je mrmral.

Večerilo se je že skoro. Inkole je mislil le na Turke in Turke, pa na nič drugega.

Tam pod medvoškim klancem pa mu pridirja naproti pošast, čudna pošast. Inkole ni imel časa pogledati izpod klobuka, ki ga je potisnil na oči.

„Bog in sv. Mihael!“ je vzdihnil in skočil v cestni jarek.

Mimo njega je pridirjal zbesnel vol. Odtrgal se je v gorečem hlevu in zbesnel. Inkole je v jarku zamižal in je stisnil pesti... Hropenje, pošastno hropenje mu je udarilo na uho. Bliže in bliže je prihajalo. Sedaj,

sedaj bo po njem. Pogledati se ni upal. To čudno hropenje in topotanje pa je prenehavalo. Inkole je pogledal kvišku. V daljavi kakih dvesto korakov od jarka je videl zdivjanega vola, ki ga je imel za Turka. Že je sklenil Inkole z življenjem. Sedaj se je prosto oddahnil: „Še sem živ! Hvala Bogu in sv. Mihaelu! Bil je samo vol, zdivjan vol!“

Počasi je zlezel iz jarka.

„Pravzaprav sem neumen, ker sem se toliko bal in sem se toliko prestrašil,“ je modroval. „Turki so bili res tu, a sedaj jih ni. Bog ve, kje že sedaj-le požigajo in koljejo krščanske ljudi! Da bi jih! . . .“

Dalje jo je krenil proti Podreškemu gozdu. Solnce je stalo že prav nizko. Krvavordeče je bilo.

III.

Izak-paša, takratni poveljnik turški pred Ljubljano, je — kakor že povedano — razdelil svojo vojsko v tri oddelke.

Oddelek, ki je korakal preko Save proti Kranju in Kokri, je uganjal spotoma svoje krutosti, kar nam je že znano iz opazovanja Inkoletovega.

Tam, kjer se vspne cesta do svojega viška med Medvodami, vrhu medvoškega klanca, se pričenja gozd.

Poveljnik turškega oddelka, ki je korakal tod in videl ob eni strani gozd, je za vsak slučaj, da zavaruje svojo četo, poslal po poti, ki drži na Podrečo in Smlednik skozi gozd, postransko stražo, obstoječo iz šest mož. Ta je imela povelje, korakati v isti višini z glavno četo po gozdu in ga preiskati ter se v Kranju pridružiti glavni četi.

Ta straža je sicer šla v gozd po cesti dalje, ne pa v isti višini z glavnim oddelkom. Tako je prišla do Podreče.

* * *

Podrečani so kmalu zvedeli, da prihaja Turek po tej strani proti Kranju, in da spotoma pleni in mori. Niso sicer dosti mislili, da bi obiskal Turek tudi Podrečo. Za vsak slučaj pa so le poskrbeli za svojo varnost. Kar je bilo vrednostnega, so poskrili in speljali ali znosili v „Račje peči“.

O „Račjih pečeh“ nam je pravil že Inkole. Skrivališča so v Podreškem gozdu, kjer neznanec ne najde skrivajočega se, in naj bi ga res, kakor je del Inkole, podnevi iskal z lučjo.

Semkaj so znosili Podrečani vse, kar se je dalo znositi. Otroci, ženice in starčki so šli že tudi v to skrivališče. Možje in mladeniči pa so ostali v vasi in čakali. Ako bi videli, da Turek res prihaja k njim na poset, pa so imeli namen, da tudi oni hitro odbeže v „Račje peči“. Kdo zlomka bi bil tudi čakal na te krvoloke!

Precej pozno popoldne naznani straža, da prihajajo Turki.

Žrjavov Tone, korenjaški fant, je zlezel na tepko koncem vasi in je pazil. —

Tam, kjer preneha Medvoško-zbilski gozd, se vije cesta nekoliko sto korakov po planem. Tone na tepki je zagledal ondi turško stražo. Zavpil

❖ Tat ❖

je: „Prihajajo!“ In kar zviškoma je padel s tepke. Tedaj pa so možje in mladeniči podreški vedeli, kaj je, in pomaknili so jo hitro v „Račje peči“.

Da so Podrečani vedeli, da je vseh Turkov samo šest, bi jim bili že pokazali zobe. Ali tega niso vedeli.

Tako se je zgodilo, da je ta stranska turška straža prišla v osamljeno Podrečo. Žive duše ni bilo nikjer videti. Načelnik straže, drzen mož, se ustavi na cesti poleg Inkoletove hiše.

Inkoleška je imela tisti dan peko in dojenčka v zibelki. Ravno je dela dobro kruh v peč. Skrbelo jo je tudi za moža, ker je čula, da Turek prihaja po tej poti in je vedela, da je mož v Ljubljani. Kakor povedano, so žene z otroki in starčki že prej odšle v skrivališče v gozdu, ali Inkoleška je imela ravno peko. Hotela je počakati, da se speče kruh in ga nekaj vzame lahko s sabo za slučaj, če bi se bilo treba dlje časa skrivati v „Račjih pečeh“. Ker je otrok v zibelki jel vpiti, je preslišala klic: „Prihajajo!“ Mirno je vzela dete iz zibelke v naročje ter ga tešila. Nanjo so vsi pozabili.

Kar hipoma prebledi. Na cesti poleg hiše je zazrla šest Turkov. Ni premišljala dolgo. Zgrabila je zibelko, dela vanjo dete in hleb kruha, pa hitela pri stranskih vratih ven. Precej daleč je že. Kar zagleda bežečo mater vodja turške straže. V vasi nikakega glasu. Turek udere na iskrem konju skokoma za prestrašeno materjo. Inkoleška je uvidela, da ne more v „Račje peči“, saj je predaleč tja, in Turek ji je za petami. Izdala pa bi Turkom tudi skrivališče, če bi hitela tja. Tega ne more, tega ne sme. Nič ne pomišlja. Proti Savi beži, kar jo neso noge. Turek, vihteč oster handžar, je bliže in bliže. Kaj naj stori? Obup ji sega v dušo. V zadnjem trenutku ji šine v glavo rešilna misel. Vdano se ustavi prav tik režečega prepada nad Savino strugo. V divjih skokih se bliža Turek nesrečnici. Inkoleška zgrabi pečo, ki jo je prej položila črez zibelko. Še en skok, in Turek je tu. V tem hipu pa zamahne Inkoleška s pečo proti konju in odskoči v stran. Jezdec hoče konja ustaviti, ali mahoma to ni mogoče. Divje zamahne z orožjem, ali v istem hipu pa tudi že s konjem vred strmoglavi v grozen prepad. Nad režečim prepadom zibelka, poleg nje kleči upehana Inkoleška s sklenjenimi rokami . . .

* * *

Ostala turška straža je stala nekaj časa na cesti pred Inkoletovo hišo, da počaka tu svojega vodjo. Toda vodje ni od nikoder. Stopijo v hišo, a v hiši ni nikogar. Po pečenem kruhu diši. Ščegetal je v nosu Turke pečeni kruh. Kot bi bili doma, sedejo lepo za mizo in si režejo hruh. Kdaj se neki vrne poveljnik?

IV.

Inkole je prišel v podreški gozd. Tu se mu pa je vrnil že ves pogum. Sredi gozda je že bil. Hipoma pa se strese. Iz hoste stopi k njemu kot bi padel z neba Krvinčev Matija.

„Kaj pa kolovratiš tod, Inkole? Turki ti doma požgo hišo, otroka in ženo pa odženo v globoko Turčijo. Kaj kolovratiš tod in ne stražiš hiše, žene in otroka?“ Tako ga je nagovoril Krvinčev Matija.

„Kaj praviš, Matija Krvinčev? Da so res Turki tukaj? O, lopovi! Prav, da ste mi prišli ravno na Podrečo! Kaj dobite na Podreči, zveste, kakor hitro pride Inkole domov. Mene, Inkoleta, boste pomnili. Če ne odnesete s Podreče krvavih butic, pa nečem biti več Inkole. Hvala ti, Matija Krvinčev, ker si mi povedal, da so Turki pri nas. Težko bi me bil s kako drugo vestjo bolj razveselil. To je lepo od tebe, res je lepo!“

Pogledal je Matijo še enkrat malo neverjetno.

„Pa so res?“ je rekel.

„No, če ti rečem! Če ne verjameš, pa pusti! Meni se tako zdi, da bi ti bilo najljubše, ko bi tega ne bilo treba verjeti,“ je smeje pristavil Matija in izginil v gozd.

Inkole jo je hitreje užgal proti Podreči. Turki so ga le malo zaskrbeli, in žal mu je že bilo, da jim je tako grdo zabavljaj. „Kaj, če me ti zlomki dobe tu sredi gozda?“ je mrmral. „Ko bi bil vsaj ta Krvinčev s svojo puško ostal tu. — Tale Matija! Dela nič, moli nič, živi pa dobro. Pa kaj bo nekoč, ne vem! Rokovnjač je, to vem, to jaz dobro vem. On Matija, Zabredarjev Juri, Goški Peter, Borovčev Miha. Ti so, jaz vem, da so! Takih je malo. Pa kaj me briga to! Zadnjič mi je res zmanjkalo tele iz hleva, pa ali morem reči kar naravnost: Ti, Matija Krvinčev, ali ti Peter Goški, ti si mi ukradel tele? — No, tako naj rečem, potem pa ne pojde še samo tele, ampak tudi še krava in še kaj drugega. Slabi časi, slabi! In sedaj še Turki! Bog in sv. Mihael bojevnik, se nas usmili! Da bi imel sedaj one štiri okolo sebe, ali bi jim dali!“

In Inkole je kolovratil dalje. Po prebitem strahu z zbesnelim volom v Medvodah je bil stopil v gostilnico, da si priveže dušo, kakor je običaval reči, in tu si jo je res precej dobro privezal. Malo preveč je pogledal v kozarec. Mislil si je: „Ako me Turki le dobe, bom pogumnejši in tudi tako jako me ne bo bolelo, ko me bodo mučili ti krvniki, ako ga izpijem par kozarčkov.“ To vino mu je sedaj vedno bolj stopalo v glavo.

Prikolovratil je do doma. V hiši vse mirno. Vsa vas kot mrtva! „Ali so vse podavili?“ je zamrmral in stopil v hišo.

„Po žilah mi je kar kri zastala,“ je pozneje pripovedoval. „Okolo svoje lastne mize sem ugledal pet turških muštacarjev. Saj se mi je zdelo, kakor da bi bil, preden sem stopil v hišo, čul konjsko hrskanje tam zadaj na vrtu. Pa konja sam nimam in mi še na misel ni prišlo, da bi na vrtu utegnili kaj biti. Kot bi trenil, so bili Turki pokonci, ko sem vstopil. Pa po meni. In veste, kaj sem napravil? Taka jeza me je pograbila, ko sem te turške požeruhe videl jesti svoj kruh, da sem pihal kot zbesnel vol. Še sedaj sam sebe slišim! Pa nič ni pomagalo. Kaj boš eden proti petim, pa še proti petim Turkom! Ne vem, zakaj me niso kar takoj poslali na oni svet? Najbrže sem se jim zdel dovolj krepak in pa morebiti so mi bili tudi

za kruh malo hvaležni! Kdo ve? Zvezali so me in zvalili po tleh in mirno zopet sedli h kruhu. Vino je malo delalo v glavi, dasi sem bil precej trezen, ali jeza me je tako popadla, da sam ne vem, kaj sem počel. Toliko sem videl, da jim mora moj srd ugajati, zakaj smejali so se mi, da je bilo kaj. To me je najbrže rešilo.“

* * *

Po vasi vse tiho — kakor izumrlo. Poveljnika od nikoder. Dva Turka sta odšla iz hiše. Vrnila sta se po dolgem času brez vodje. Muštacarji so se začudeno pogledovali. Vstali so, me prijeli, pa hajdi! „Z Bogom, ljuba moja Podreča!“ sem si na tihem mislil. Gledal pa sem tako grdo kot levi razbojnik, vsaj zdelo se mi je, da mu moram biti podoben.

* * *

V „Račjih pečeh“ skriti vaščanji so bili po Krvičevem Matiji zvedeli, da je došlo v vas le šest Turkov. Sklenili so tedaj to šestorico zaznamovati v spomin na Podrečo.

Iz „Račjih peči“ so krenili proti vasi po gozdu.

Brezskrbno je jezdila petorica Turkov po cesti z Inkoletom in plenom, ki so ga ondi nabrali. Sredi gozda pa mahoma planejo: Krivinčev Matija, Goški Peter in Zabredarjev Miha, ki so kmete vodili, prvi na cesto. Za njimi drugi. V trenutku je bil Turek, ki je imel Inkoleta privezanega h konju, na tleh, in Inkole je bil osvobojen.

Da bi ga mogel od nas kdo videti, kakšen je bil! Planil je ves zelen jeze na prvega Turka, ga potegnil s konja in si hladil jezo nad njim. Ko so videli Turki tako premoč, so se izkušali z begom rešiti. Zaman! Srditi Podrečani so jih zaznamovali za vselej! Le enemu se je posrečilo uiti na urnem konju.

V poznem mraku že je dirjalo pet turških konj proti Kranju. Samo na enem je sedel jezdec . . .

Izgubljeni sin.

Spisal Juraj Pangrac.

I.

Naletava sneg, in mrzla burja brije. „To ti žvižga ta prebita burja kakor nekdanj, ko smo stali v bojnih vrstah, sovražne svinčenke, ki so frčale mimo naših ušes in pele svojo pesem,“ reče stari vojak Dondar, sopihajoč iz kleti po stopnicah, z dvema steklenicama v rokah. „To ti žvižga in poje!“ reče. In ko pri-sopiha vrhu stopnic, začne hipoma stopati pokonci in trdo po veži gorindol ter mahati z rokami in vpiti: „Bum — bum! Bum — bum — bum! Tra — ra, tra — ra! . . .“

Zamislil se je stari Dondar v vojaško življenje, in vsi prijetni in neprijetni dogodki iz onih let so mu stopili pred oči.